

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. In what way were Jews in the Middle Ages able to limit the rights of residence in their respective communities?
2. In what manner could they join together for mutual security?
3. Describe the state of religious commitment and knowledge in the small rural Jewish communities of the pre-modern era.
4. Name three of the most famous Court Jews of the pre-modern era.
5. Which of the Court Jews is most associated with the city of Halberstadt?

This and much more will be addressed in the fourth lecture of this series:
"The Court Jews: Their Wealth and Influence".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the lecture and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book were designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

**This lecture is dedicated to the honor and merit of
Dr. and Mrs. Paul and Meri Zidel and their children.**

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series XVIII Lecture #4

THE COURT JEWS: THEIR WEALTH AND INFLUENCE

I. Communal Life in the Pre-Modern Era

A.

בני העיר שכרחו ליישוב מפני חשש סכנה, אין בני הישוב יכולין לעכב בידן מלהרויח כשיעור חיותם עד שיעבור זעם, וכפי מיעוט עסקן שנושאים ונותנים ישאו בעול עם הקהל. ואם שייכים במס העיר, לא יכולין לעכב (שם בשם המרדכי פרק לא יחפור). וכן מי שבאו להוציאו מן העיר, שאין לו חזקת ישוב, אין יכולים להוציאו עד שיגבה חובותיו ויכול להרויח בכדי כך כדי חיותו (ת"ה סימן שמ"ב). ויש אומרים הא דאינו צריך לתת מס רק כפי עסקיו היינו כשאינם רוצים להתיר לו הישוב, אבל אם רוצים להתיר לו הישוב לגמרי, צריך לתת מס כפי אחד מבני העיר מיד, או ילך לדרכו (שם). ויש מי שחולק בזה (תשובת רשב"א סימן תרס"ד). בני העיר שעוסקין בסחורה בעיר אחרת, אינן ברשותן לכופ אותן ליתן מס כפי רצונם, אלא אומרים להם: תנו כך וכך או מוחין בידן מלעסוק בעירם (רשב"א הנ"ל). . . . אבל אם רוצים לדור במקום ההוא וליתן מס ולהיות כאחד מבני העיר, י"א דהרשות בידם, דיוכל אדם לדור בכל מקום שירצה ואין הראשונים קנו העיר בחזקה (טור בשם הרא"ש ומרדכי פרק הנ"ל ועיין בב"י). ויש חולקין ואומרים דיכולין למחות בידם, בפרט בזמן הזה שדרים תחת האומות ויש לחוש שאם יתוספו הדיוורין שיבא לידי קלקול מן הגויים, ולכן הבא לדור הוי כרודף. ולכולי עלמא אם בני העיר יכולים לסגור הדלת ולגרום עם המושלים שימחו בכאים לגור, או ע"י מונע אחר, הרשות בידם (מהרי"ק שורש קצ"א). ויש מקומות שנוהגין לעשות חרם חזקת ישוב (כ"כ המרדכי), ואז יכולין לכופ (על פי החרם) ולא מדינא. ויכולין לגזור שלא לישא וליתן עם הבאים לדור בלא רשותם. ואם יש רב בעיר יכול לגזור על הבא לדור, אם הוא תלמידו (מרדכי פ' הנ"ל ותוס'). וי"א דאין חרם חזקת ישוב חל על תלמיד חכם, כי הוא יכול לדור בכל מקום שירצה (מהרי"ו סימן קנ"א והגהות המרדכי ישן). . . . נהגו הקדמונים שאם אחד נסע מן העיר י"ב חדש וגילה בדעתו שאין דעתו לחזור, אבד חזקתו. אבל אם לא גילה בדעתו בכך, לא אבד חזקתו עד שלש שנים. ואם גילה שדעתו לחזור, לא אבד חזקתו אפילו בשלש שנים (מהרי"ק שורש קצ"ב קצ"א/א). ויש אומרים דאפילו בסתם לא אבד חזקתו (וכן משמע מתשובת רשב"א סימן אלף קל"ג) . . . שולחן ערוך חושן משפט סימן קנו סעיף ז בהגה"ה

In a dangerous situation, where members of a city fled to an outlying rural community, as long as the danger still persists, the members of that rural community cannot prevent the refugees from conducting business in a manner sufficient for them to earn a livelihood. To the extent of their meager business revenue, they are required to share in the financial burden of the [rural] community. Although they are still tax payers in the principle city, the rural community cannot prevent them [from earning a living]. Similarly, in a situation where the members of a city wish to expel someone from the city, as he has no rights of residence, they cannot do so until he is able to collect [all] his debts. During the interim, he can conduct business sufficient for him to earn a livelihood. There are those that maintain that the ruling that the person [who has fled] is required to pay taxes only in proportion to his [temporary] income was only stated in the case where the rural community does not wish to grant him a residency permit. If they are willing, however, to grant him such a permit, then the person is required to either immediately pay the full amount of community taxes or to leave and go on his way. There are those that disagree with

this ruling. - In a situation where members of one city conduct business in another city, [the city where the business is conducted] cannot force those people to pay [the full amount of] taxes as they [would normally desire]. They can tell them, however, that they should either pay [the city] a specific amount [in taxes] or be denied their rights to trade within the city. . . . If they desire, however, to settle in that city and pay the full amount in taxes equal to any other community member, there are those that maintain that anyone has the right to move where he so desires and the original settlers of that community have no rights to stop him. There are others that disagree, however, and say that the original members of the community do have the rights to prevent someone from moving in, especially presently that we live under foreign domination and there is reason to fear that, if the population increases, the Gentiles will cause damage [to the community]. Therefore, one who comes to settle in a community has the status of a *rodef* (a pursuer). Consequently, if the members of the city can [figuratively] lock the door and arrange that the ruling powers protest against someone moving in, or through some other means, they have the rights to do so. There are places where the custom is that the community can impose the [refusal of] rights of residency through a *cherem* (a ban). In such a situation, they can force one [to leave the community] even though such powers may not be [normally] afforded to them by [Talmudic] law. The community also has the power to decree that no one is allowed to do business with those who come to settle without permission. If there is a Rav in the city, he can decree that the city must allow a specific person to move to the city, provided that the person is a disciple of the Rav. There are those who say that the *cherem* (ban) regarding permission of settlement does not apply to a *talmid chacham* (a Torah scholar), for he can live wherever he so chooses. . . . It was the custom of the earlier generations that a person loses his rights of residence if he left the city for a period of twelve months and indicated [at the time] that he had made the decision not to return. If, however, he indicated that he was planning to return, he does not lose his rights of residence, even after three years. There are those that maintain that even when he made no indication at all, he still does not lose his rights of residence. **Gloss to Shulchan Aruch Choshen Mishpat 156:7**

B.

הנראה לע"ד שכל אותם הקהילות אשר ראוי לחשוב וקרוב לודאי הוא ח"ו שגם עליהם היה עובר כוס התרעלה אם לא היה הדבר הזה מתוקן כפי האפשר שהדין נותן שישאו בעול גם הם מאחר שהצלת ק"ק רעגנשפון היא הצלת' ונהפך בהפך ח"ו ואע"ג שלעת כזאת אין מעלילים מזה בשאר מקומות כי אם בעיר רעגנשפון"רק לבדה מ"מ דסוף סוף הפורענו' הי' מגיע גם להם נדונים הם על שם סופם וחייבים לסייע בהוצאת הצלת ק"ק רעגנשפון"ק יצ"ו . . . ויען כי בנורנבו"רק ובכמה עיירות אחרות באשכנז שאינם רשאים לכתוב בדרך גזירה מפני יראת המושלים והשרים או יהיה מה שיהיה אנכי הצעיר בא לחזק דבריהם ואף כי אין דבריהם צריכים חיזוק והנני גוזר בגזירה חמורה על כל יושבי ארץ אשכנז איש או אשה או משפח' יחיד ורבים שלא ימרו את פי רבותי הנועדים בנורנבו"רק בכל אשר ישימו על קהל או על קהילה יחיד או רבים לפרוע או לסייע בהוצא' עלילה זו אשר העלילו על אחינו ק"ק שברעגנשפון"רק יצ"ו בשקר ובכזב ובתרמית שיתחייב כל אחד וא' לפרוע ולא ימאנו ולא יסרבו אלא כערך רבותינו כן יקום עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע. שו"ת מהרי"ק סימן ד

In my humble opinion, it appears to me that all of the communities that are certainly in the path of danger (literally: are about to drink the poisonous cup) if the matter is not taken care of to the extent possible, are required to shoulder the burden of rescuing the holy community of Regensburg, for it is *their* rescue as well. If [Regensburg] is not rescued, G-d forbid, the opposite will be true. Even though, at this time, they are only libeling the holy community of Regensburg, eventually the tragedy will affect them as well and they are to be considered equally in danger

and are required to help with the expenses [of averting the tragedy] by saving the holy community of Regensburg, may the Rock and Redeemer protect them. . . . Because the city of Nuremberg as well as the other cities in Germany are not allowed to issue a written decree due to their fear of the various governmental authorities or for what ever reason, I, the unworthy one [lit. the youth], am coming to strengthen their words, even though their words really don't need any strengthening. I hereby decree upon all of the residents of Germany, man, woman, family, individuals and groups, not to disobey my Masters who have assembled in Nuremberg and pay all that has been levied upon each and every community, individuals or groups, to assist with the costs involved with this vile libel which they have insidiously spread against our brethren in the holy community of Regensburg. Everyone is required to pay the exact amount which has been levied upon them by our Rabbis. They shouldn't refuse or resist. **Teshuvos Rav Yosef Kolon 4**

C.

שאלה מעשה בכפר שהיו בו י"ג ב"ב וקבעו חדר יפה לבה"כ והתפללו יום יום במנין ובהגיע ימים הנוראים לא היה להם תוקע להוציאם ידי חובתם רק בריחוק מקום שש פרסאות היה בקהלה ב"ב תוקע מומחה ומפני שהיה שעת חירום וגייסות לא רצה לבא אליהם רק בשכר כ"ף ר"ט ושיתנו המעות לפני נסעו כי ירא שאח"כ יהתלו בו ולא יתנו לו רק כאשר נתנו לו שנה בשנה והוא ששה ר"ט. ועמדו הב"ב הנ"ל למנין אם יתנו לו מה שביקש ואמרו ששה מהם שיתנו לו מה שביקש שיצאו י"ח ביום הנורא וז' מהם אמרו כי אינם רוצי' לפזר ממון כ"כ כי עניינם הם ואנוסים מבלתי יכולת. וששה ב"ב הנ"ל אמרו כי לא יוכלו ז' האחרים להכריעם מכח רוב מנין כי הם רוב בנין גם בלה"נ נאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות כי ודאי רע ומר הוא עזבם את המצוה הגדולה הזאת דאטיא לקיצין פעם בשנה ובאו כולם לפני מלמד תינוקת שלהם המכונה רבי ובגובה אפו מורה הורעו"ת ואמר הלא דבר הוא שזה היום למדתי דין זה במשנה עם התלמידים בעלי משנה והוא פ"ד דפאה אפילו צ"ט אומרים לחלק וזה אומר לבוז לזה שומעים שאמר כהלכה ה"נ לאלו ו' שומעי' ואלו היה רק אחד מהם והאומר היפך זה טעה בדבר משנה. והגיע לאזני אחר ימים כי לא מרו פי רבם הנ"ל כאלו קבלו הדבר מהר סיני (והוגד לי כי אלו ששה ב"ב אשר נגע יראת א-להים בלבם הסכימו אם יעקשו חביריהם יתנו המה לבדם להתוקע שכרו ויתנו עמו שלא יצאו בתקיעתו רק הם לא חביריהם) וכתבתי לו אגרת עם קללות נמרצו' כי נתעוררו עליו ע"י זה כמה הוראו' שהורה חקים לא טובים ומ"מ למען לא יקרא תגר עלי כתבתי לו בדבר הנ"ל דברי טעם ושגיונותיו בדמיונו באריכות ותמצית כתבי כי אין ראיה ממשנה הנ"ל . . . אם רובם עניינים אף שקצתם מסכימי' לבזוז ממון הדין עם המעכבים כי אזלינן בתר חיוב ופטור מצד הדין ולא בתר דעתם ואף כי גובין לפי הערך מ"מ אין העני מחויב לבזוז אפילו מעט יותר מהראוי מפני מעט מזעיר הנשאר לו וק"ל. . . שו"ת חוות יאיר סימן קפו

Question: The following incident occurred in a village made up of thirteen householders (*baalei batim*). They had designated an appropriate room as a synagogue in which they prayed in a *minyan* on a daily basis. When the *yomim noraim* (days of awe) arrived, the nearest capable *baal tokea* (expert shofar blower) lived at a distance of six parsangs (thirteen and a half miles). Because of the danger involved in travel at that time, because of the wartime conditions that then existed, he was only willing to come if he was to be prepayed a sum of twenty *reichsthaler*, as he was afraid that otherwise they might renege on their promise and only give what they normally give him, i.e. six *reichsthaler*. The aforementioned householders met together to decide whether to give him the amount that he requested. Six of them argued that they pay [the *baal tokea*] the amount that he requested so that they will be able to fulfill their responsibilities on the *yomim noraim*. Seven of them, however, argued that they have no wish to spend so much of their money for this purpose, as they were poor people and it was beyond their means. The six argued that the seven had no right to outvote them, even though they were the majority, as the six represented

the bulk of the support of the community. They also argued that [following the majority] would contradict the verse (Exodus 23:2), “You shall not follow a multitude to do evil,” for it certainly would be evil and bitter to forsake this great mitzvah that only comes once a year. All of them came before their *melamed* (teacher of school age children) who was referred to by them as, “Rabbi”. With great confidence and “authority” he told them that he had just studied a very same law in a Mishna in Peah with his students. It is stated in Peah 4:1, “Even if ninety nine [of the poor] urge distribution [of the *peah* by the owner of the field] and one only is [in favor] of competitive grabbing, the latter is listened to, since his claim is in accordance with the *halachah*.” So too, [he continued,] we listen to the voice of the six, even if only one of them would voice such an opinion. He who argues otherwise is making an error against a Mishnaic ruling. - Some time later I heard that they followed the words of their “Rabbi” as if they had received it at Mount Sinai. [It was also told to me that those six whom the fear of G-d had touched their hearts agreed that if the others would stubbornly refuse to pay their share, then they alone would pay the *baal tokea* his fee and they would make a stipulation with him that he only have in mind to blow the shofar on their behalf and not on behalf of the others.] I wrote a letter to the “Rabbi” containing many terrible curses as it came to my attention through this incident that he had made many erroneous rulings. In order that he not complain against [my interference], I wrote to him, explaining to him that the Mishna has no relevance to this case. . . . If the majority of the community were poor, even if some of them would agree [that the community] spend the money, those who refuse are in the right, for in such a case we follow that which is dictated by the halacha, and not by their personal decisions. Even if the amount collected would be in accordance with their personal worth, nonetheless, the poor person is not required to spend even a little more than is required due to his dire circumstances. . . ., **Teshuvos Chavos Yair 186**

II. Wealth of the Community and the Wheel of Fortune

A.

אמר רבי שמעון בן לקיש: אומה זו כגפן נמשלה זמורות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ, קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם: ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימן איתכליא. חולין צב.

R. Shimon b. Lakish said: This people [Israel] are compared to a vine: its branches are the aristocracy, its clusters the scholars, its leaves the common people, its twigs (knots) those in Israel that are void of learning. This is what was meant when word was sent from there [Palestine]. Let the clusters pray for the leaves, for were it not for the leaves the clusters could not exist. **Chullin 92a**

B.

[ולקחתם לכם ביום הראשון] פרי עץ הדר אילו ישראל' מה אתרוג הזה יש בו ריח ויש בו אוכל כך ישראל' יש בהן בני אדם שהם בעלי תורה ויש בהם מעשי' טובים כפות תמרים אילו ישראל' מה תמרה הזאת יש בה אוכל ואין בה ריח כך ישראל' יש בהן בני אדם שהם בעלי תורה ואין בהם מעשים טובים וענף עץ עבות אילו ישראל' מה הדס הזה יש בו ריח ואין בו אוכל כך הן ישראל' יש בהן בני אדם בידיהם מעשי' טובים ואין בהם תורה וערבי נחל אילו ישראל' מה הערבה הזאת אין בה לא טעם ולא ריח כך ישראל' בהן יש בני אדם שאינן לא בעלי תורה ולא מעשים טובים א' הק' לאבדן אי אפשר אלא ייעשו כולם אגודה אחת והם מכפרים אילו על אילו לפיכך משה מזהיר את ישראל' ואו' להם ולקחתם לכם (ויקרא כג מ): פסיקתא דרב כהנא פסקא כז:ט

“[And you shall take on the first day] the fruit of the *hadar* tree (*esrog*),” (Leviticus 23:40) is an allusion to *Yisrael* (the Jewish people). Just like the *esrog* has a pleasant fragrance and is nourishing, so too *Yisrael* contains within it those who are masters of Torah and have performed good deeds. “[The tight] frond of a palm tree” (*ibid.*) is an allusion to *Yisrael*. Just as a palm tree has nutritious food but does not possess a fragrance, so too there are those of *Yisrael* who are masters of Torah but did not perform good deeds. “The branch of the myrtle (*avos*) tree” (*ibid.*) is an allusion to *Yisrael*. Just as a myrtle has a fragrance but does not contain food, so too there are those amongst *Yisrael* who have performed good deeds but do not possess Torah. “The willows of the brook” (*ibid.*) alludes to *Yisrael*. Just like the willow who possessed neither taste nor fragrance, so too are there members of *Yisrael* who are neither masters of Torah nor perform good deeds. The Holy One, blessed be He, said, “To destroy them is impossible. Rather they should all join together as a single group. One will atone for the other. Consequently, Moshe admonished *Yisrael* and said to them, “And you shall take on the first day . . .” (*ibid.*). **Pesikta d’Rav Kahana Piska 27:9**

C.

אמר לה רבי חייה לדביתהו: כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך. אמרה ליה: מילט קא לייטת להו? אמר לה: קרא קא כתיב כי בגלל הדבר הזה, ותנא דבי רבי ישמעאל: גלגל הוא שחוזר בעולם. שבת קנא:

R. Hiyya said to his wife: When a poor man comes, be quick to offer him bread, so that others may be quick to offer it to your children. You curse them! she exclaimed. A verse is written, he replied, “Because that for [bi-gelal] this thing” (Deuteronomy 15:10)), whereon the School of R. Yishmael taught: It is a wheel (galgal) that revolves in the world. **Shabbos 151b**

(2) שאלת שר אחד ביקש הלואה מהיהודים המשועבדים לו על מנת לשלם אחרי שנה או שנתיים וכן עשו והלוו לו סך מסויים איש לפי ערכו נגש את הכסף ובהגיע זמן הפרעון ובאו אנשי הקהל לתבוע חובם גער בהם והוציאו בנזיפה וארכו הימים באופן שאנשי הקהל נתיאשו מן החוב ההוא כי מי יכול לדון עם שתקיף ממנו ובהמשך הזמן עשירי עם שהוציאו מכיסם ממון הרבה לצורך ההלואה האמורה ירדו מנכסיהם והרבה עניים נתעשרו כדרך הגלגל החוזר בעולם ויהי בימים הרבים ההם וימת השר ההוא ויקם על כנו יורש עצר בנו היושב על כסאו וימלא רחמים על היהודים המשועבדים לו גם כי אמר לא יאות שהיהודים יאמרו על אביו לזה ולא ישלם ע"כ קרא ליהודים ויאמר אליהם לשלם להם החוב ההוא בניכוי המס שחייבים לו מנדו בלו והלך מידי שנה בשנה. ילמדנו רבינו מי הזוכים בפרעון אם העשירים אשר בשפל ישבו עתה כיון שמכיסם יצאו מעות ההלואה או העשירים לעת כזאת אף שמידם לא היתה ההלואה הם זוכים בפרעון הלז מן ההפקר כיון שכבר נתיאשו הבעלים הראשונים: תשובה דבר זה נשאל עליו מהרי"ק בשו"ג' והשיב שהדין עם העשירים עתה והאריך בדבר זה ומהרמא"י הביא דבריו לפסק הלכה בסי' קס"ג מבלי חולק . . . אשר על כן נ"ל הלכה למעשה שהדין עם העשירים שהלוו המעות להשר ההוא איש לפי ערכו יקח את הכסף ודלא כמהרי"ק ומהרמא"י . . . שו"ת חכם צבי סימן קמד

Question: A nobleman requested a loan from his Jewish subjects on condition that he pay it back in a year or two. They responded to his request and lent him a specific sum. Each one of his subjects contributed towards this sum in accordance with their estimated wealth. At the time when the loan became due and the representatives of the community came to him to collect their debt, the [nobleman] berated them and rudely ejected them [from his palace]. Subsequently, a considerable time passed and the members of the community had despaired of recovering their

loan, for who can bring to justice someone more powerful than he. In the interim, the affluent members of the community who had expended much of their personal wealth towards this loan had [fallen on hard times and] lost all their wealth while many poor people had become wealthy, as is typical of the turning wheel of fortune. In the course of this long time period, the nobleman died and his son inherited his position. Taking pity upon his Jewish subjects and being sensitive to the reputation of his deceased father as one who borrowed and didn't repay, he called a meeting of his Jewish subjects and told them that he was going to pay back that loan by reducing the amount of the various taxes that they are required to pay him every year. - Please guide us, our Master. Who merits this repayment of that loan. Is it those former men of wealth who now are destitute, since that money originally came from their pockets? Or is to those that are presently wealthy, even though they didn't contribute towards the loan, they should merit this form of payment since the original owners of the loan had already despaired of ever being repaid? **Answer:** Such a thing was already asked of the Maharik (Rav Yosef Kolon Responsum 3) who responded that the present men of wealth are those that should benefit from this. He elaborated on the subject and Rav Yisrael Iserlein quotes his opinion in chapter 163 without quoting a dissenting opinion. [I disagree] with Maharik and Rav Yisrael Iserlein [and] . . . therefore it seems to me that those men of wealth who originally lent their money to the nobleman are entitled to be repayed, each according to the amount that he was assessed. . . .

Teshuvos Chacham Tzvi 144